

K vojenské službě opevňovací.

Neustále zdokonalované útočné zbraně vyžadují automaticky, aby byla současně zlepšena i obrana proti nim. Rozmach techniky moderních zbraní nahrazuje stále více činnost lidskou mechanickými zařízeními, a ponechává člověku více méně pouze řízení těchto mechanismů, nabývá nových a nových účinných výsledků v útoku, rušících obranná opatření protivníka.

Proti technice útoku stojí však technika obrany, jež se snaží každý úspěch prvé paralyzovati, vhodně zvětšujíc odpor obranných zařízení, zdokonalujíc a přizpůsobujíc je moderním požadavkům. Tak zápasí oba tyto vojenské obory již v míru úporným nekrvavým bojem, z něhož dnes ta, zítra ona strana vychází na čas vítězně, a zakrátko bývá překonána druhou. Úspěch jejich závisí vždy na novém využití posledních technických vymožeností důmyslem vojenským.

Technika, zdokonalující účinnost útoku a proniknuvší do všech složek moderní armády, neomezila se však pouze na zbraně samy a na jejich účinky, nýbrž vytvořila i jejich účinnou podporu řadou zařízení, jež nemají přímý charakter „zbraně“ (reflektory, telegrafie a telefon, radiotelegrafie, pozorovací letadla a balony), ač je nezbytně doplňují. Avšak i obrana proti účinkům zbraní útočných, takto zdokonalených, využila všech vymožeností moderní techniky, i když snad zdánlivě přímo nesouvisí s obranou samou. Proto nelze dnes

považovati za opevňovací službu vojenskou jen zákopy, stavby a zařízení pro ochranu mužstva a materiálu proti účinkům zbraní nebo pro zabránění postupu protivníka, nýbrž souhrn všech složek, ať jsou to různé stavby, ať strojní nebo jiné mechanismy a zařízení, nebo všechna ústrojí pomocná, jako komunikace, všeliká spojení, osvětlení, vodovodní zařízení a jiné, ať jakkoliv přispívají nejen k zvětšení fyzického odporu obranných zařízení, ale i k ukojení všech potřeb posádky, udržující tak její fyzické síly a morální stav i duševní svěžest, a tedy i veškerou schopnost odporovou.

Poněvadž pak jsou tyto úkoly u vyspělé moderní armády, která je neobyčejně hybná a rychlá, velice obsáhlé a všestranné, právem zasluhují nejen mimořádné pozornosti vojenských činitelů, kteří je v dřívějších dobách často opomíjeli, ale i plného zájmu civilních kruhů technických, aby se dosáhlo vespolečné součinnosti, neboť lze skoro všech vymožeností techniky civilní využití buď přímo, nebo s náležitou obměnou i v armádě.

Má-li však úspěch moderní služby opevňovací, opírající se o soudobou techniku, býti v každém okamžiku a za všech okolností armádě opravdu ku prospěchu, musí tato služba nezbytně býti v neustálém přímém styku se všemi částmi a orgány armádními, pokud mohou jakkoliv z její činnosti a z jejích prací těžiti. Musí proto býti upravena účelně i její organizace ve všech částech tak, aby plně uplatňující a rozvíjející odborně technické jejich prvky, vyhovovala současně i všem požadavkům jednotného vedení armády v příčině vojenské. Není ovšem sloučení obou těchto podmínek jednoduché, a bude nesnadno je řešiti tak, aby vyhovovalo všestranně. Jelikož právě u nás není otázka tato dosud definitivně rozřešena, bude tím zajímavější všimnouti si organizací jiných s jejich dobrými i špatnými stránkami.

V naší armádě je dnes dvojitý směr, pokud se týká technické služby vůbec, a tedy i služby opevňovací: jednak snaha po tuhé centralisaci veškeré, i odborné služby technické s jednotným vedením vojenským, jednak snaha po decentralisaci speciálních (technických) zbraní po stránce odborné a materiální. Neschází ovšem ani zastánci krajního směru, aby byly technické zbraně naprosto osamoceny od samého vedení vojenského. Oba směry dříve jmenované mají zajisté své dobré i stinné stránky, a bude úlohou našich vůdčích kruhů vojenských a vojensko-technických rozřešiti tuto otázku tak, aby bylo dosaženo výsledků nejvýhodnějších.

Pro posouzení složek organizace opevňovací služby v rakouské armádě a jejich funkce uvedeme ze světové války několik zběžných črt, jež dostatečně vysvětlují i význam služby opevňovací.

Všimněme si nejprve organizace fortifikační služby při opevňování pevných míst v zápolí. Typickým příkladem jest opevnění hlavního města říše, prováděné od prvního okamžiku propuknutí války, a to ve formě fortifikací rázu polopermanentního, aby metropole byla chráněna před neočekávaným útokem nepřítelovým.

K vedení všech opevňovacích prací a jejich řízení zřízeno bylo hned na počátku války „Opevňovací stavební ředitelství pro Vídeň“ (Befestigungsbaudirektion Wien), a bylo podřízeno vojensky přímo „Velitelství předmostí vídeňského“ (Brückenkopf-Kommando Wien). Stavebním ředitelem byl vyšší důstojník (generál) ženijního štábu, jemuž byla přidána řada referentů a pomocných orgánů, většinou aktivních důstojníků, pro vnitřní odbornou službu u ředitelství a pro službu administrativní. Celý opevňovací obvod vídeňský byl rozdě-

len v několik sektorů, tyto sektory pak v podúseky. Každý sektor byl podřízen jednomu „Stavebnímu úřadu vojenskému“ (Bauleitung), jenž byl prostřednictvím svého velitele přímo podřízen Opevňovacímu stavebnímu ředitelství. Stavební úřad vojenský řídil materiální i technickou službu odbornou pro celý sektor a dohlížel na „Pracovní skupiny“ (Gruppen) v podúsecích jemu podřízených. Za tím účelem byl vybaven jednak orgány administrativními, jednak pomocnými ústavy technickými (stavebními dvory a sklady). Přednostou Stavebního úřadu byl důstojník ženijního štábu, veliteli podúseků a pracovních skupin byli záložní důstojníci fortifikační a domobranečtí inženýři; domobranečtí inženýři bývali též veliteli stavebních dvorů a správci technických skladišť.

Veškerý ostatní personál, poliři, dozorcí, skladníci, písaři a veškeré dělnictvo, kromě několika sapérů starších ročníků a domobranců pro strážní službu, byl civilní, avšak měl být pokud možno vojensky organizován.

Generální opevňovací plán byl vypracován ústředím (Opevňovacím stavebním ředitelstvím) za pomoci rekognoscentů-přednostů stavebních úřadů. Vše od detailních plánů a vytyčení v terénu až do úplného vystavění prováděli velitelé podúseků svými pracovními skupinami pod dohledem přednosty Stavebního úřadu. Pro detailní vypracování generálního projektu vydány byly Opevňovacím stavebním ředitelstvím všeobecné společné pokyny.

S hlediska vojenského neměla tato organizace celkem vážnějších nedostatků. Pro strážní službu byly přiděleny nejnětější domobranecké jednotky a pro některé speciální úkoly odborné jednotliví sapéři starších ročníků. Civilní personál byl pak záhy zdisciplinován a časem vůbec zmilitarisován. Jinak tomu však bylo po stránce vojensko-technické i odborně technické, a to jak v provádění prací, tak i značnou měrou v zásobování technickým materiálem stavebním a jiným. Abychom snáze posoudili rozsah požadovaných výkonů, načrtneme nyní stručně celý stavební program fortifikačních prací.

Opevnění mělo být systému uzavřeného, obepínajícího celé město střeleckými zákopy a spojovacími příkopy, zesílenými na významných (důležitých) místech opěrnými body (Stützpunkte) pro pěchotu a kulomety. Celý tento obranný pás měl být obehnan a proti nepříteli chráněn drátěnými překážkami, před opěrnými body značně širokými. Potom mělo být opevňovací pásmo zesíleno stavbami spojovacími (spojovacími příkopy a krytými cestami) a bezpečnými útulky pro ochranu posádky proti dělostřeleckým účinkům. Za tímto pásmem měla být opevnění vyzbrojena přípravnými posicemi dělostřeleckými a skladišti pro munici, jakož i dalšími stavbami a úpravami komunikačními.

Postupně bylo vybudováti nejprve opěrné body jako zemní stavby na způsob polních opevnění a opatřiti je prvními pásmy drátěných překážek, pak zajistiti stěny střeleckých příkopů dřevěným neb jiným obložení, aby se nesesouvaly, a opatřiti je ochrannými kryty (Kopfschutz), dále pak zříditi jedno nebo dvě pásma drátěných překážek v intervalech mezi opěrnými body, spojovací příkopy nazad a polní podzemní útulky pro posádku. V dalším stadiu stavby měly být zřízeny dělostřelecké posice (Batteriestellungen) a skladiště munice, a konečně vystavěny stále betonové útulky podzemní, chránící posádku před účinky těžších kalibrů dělostřeleckých (permanente bombensichere Unterstände), a jiné podobné objekty, do-

dávající celému opevnění permanentnějšího a solidnějšího rázu. Současné byly původní stavby zákopové stále zdokonalovány a udržovány, a do intervalů mezi nimi postupně vkládány nové části a díly střeleckých zákopů na podporu zřízených již opěrných bodů, a neustále zesilována pásma drátěných překážek novými drátěnými stěnami.

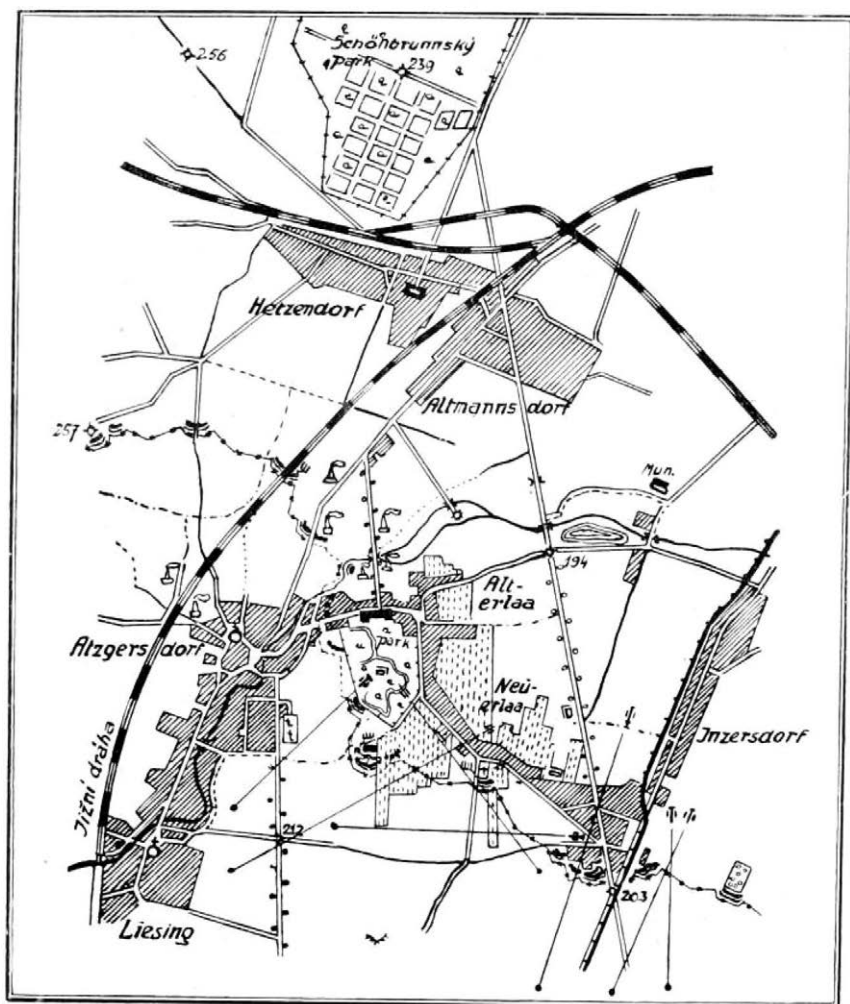
Určité nedostatky po stránce vojensko-technické měl již generální projekt opevňovacích staveb. Povšechná trať opevňovacího pásma byla vedena tak, že fortifikace byly místy příliš blízko samého okruhu městského. Na příklad jižní část opevnění byla vzdálena necelé 4 km od zámku Schönbrunnského, táhnouc se v této části skoro od západu k východu asi 1 km severně od obce Mauern, obracejíc se pak k jihovýchodu (k obci Atzgersdorfu) a dále středem obce Alterlaa až k jižnímu cípu zámekského parku, podél jižního okraje této obce pak na východ k obci Neuerlaa. (Viz skizzu.) Další část linie byla již výhodnější.

Nevhodnost navržené trasy byla sice později poznána, a nová trať posunuta daleko na jih, ale ovšem mnohem později, když již byla celá tato část staré trasy — pokud ji vůbec pro nepříznivé místní poměry bylo lze provésti — větším dílem dokončena; to vyžadovalo velkých stavebních nákladů a značných výloh na pracovní síly.

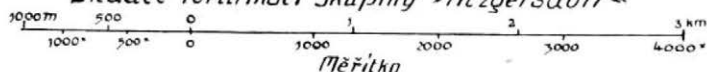
Nelze zajisté při známé mentalitě rakouského vojenského vedení předpokládati, že tato obranná čára, příliš těsně k obvodu města přiléhající a proto zcela nedostatečně chránící některé části městské a předměstí před nepřátelskými střelami, byla volena z důvodů úsporných. Ostatně i v tom případě bylo by třeba vytknouti tomuto projektu nepromyšlenost a technickou nedokonalost, neboť nehledíc ani k větší obranné ceně fortifikací, vzdálenějších od periferie městské, měl projektovaný, příliš těsný pás i nevýhody finanční, národohospodářské i stavebně-technické. Opevňovací trať byla totiž právě v těchto místech vedena po pozemcích zahradnický obdělávaných, zvláště cenných, a většinou i středem obcí (v Alt Erlaa), takže úplně vystavěná projektovaná opevnění byla by znehodnotila tyto pozemky dílem trvale, dílem dočasně a úplně zničila celé části obcí se všemi budovami před projektovanou linií. Jelikož by byly tyto práce, dokud nebylo akutního nebezpečí pro hlavní město, vzbudily nejkratnější odpor nejen obyvatelstva, ale i politických činitelů veřejných, byly ony části ponechány pouze v projektu, a tak se stávala ilusorní okamžitá obranná schopnost všeho opevnění a tím i města. Jest ovšem třeba připomenouti, že okolí Vídně nebylo pro provádění fortifikačních staveb vůbec zvláště příznivé, avšak přece jen čím blíže k obvodu města, tím kultivovanější, a tedy tím cennější pozemky a tím zalidněnější okolí, takže finanční výhoda těsnějšího a tedy kratšího pásu opevňovacího byla by částečně neb i úplně vyvážena levnějšími pozemky při projektování obvodu opevňovacího širšího, třebaš poněkud delšího, nehledíc ani k větší jeho ceně takické a strategické.

Podobná nedopatření musí býti připsána na vrub projektujícího orgánu, a nelze je jinak vysvětliti, než buď nedostí svědomitým provedením, nebo, což by bylo také možno, nemoderními a zastaralými názory projektanta.

Detailní stavební a zemní práce fortifikační úplně vyhovovaly po stránce stavebně technické, poněvadž většina podřízeného důstojnictva (fortifikačních důstojníků a domobraneckých inženýrů) byli

Situace fortifikací skupiny »Alzgersdorf«

Legenda:

	provedené	} zákopy s překážkami		polupermanentní polní útulek
	projektované			
	provedené	} dělostrelecké baterie		betonový permanentní polní útulek
	projektované			
				podzemní sklad střeliva děl.
				zahradnické pozemky

dobří praktikové. Nedostatečné byly ovšem znalosti, hlavně domobraneckých inženýrů, po stránce požadavků vojensko-odborných. Potíže ty byly překonány teprve časem, když byli k pracím přiděleni fortifikační důstojníci, absolvovavší již v míru potřebné kursy; ti musili domobranecké inženýry teprve náležitě instruovati.

Největší nedostatky byly však v organisaci zásobování a dodávání technického materiálu pro provádění práce; materiál býval opatřován často bez rozmyslu a bez porozumění pro potřeby stavby. Nehledíc k běžnému materiálu, jako nástrojům, nářadí a stavebním hmotám, o něž většinou nebyla nouze a jež bývaly i zcela neekonomicky dodávány nad skutečnou potřebu, bylo to hlavně patrné při požadavcích dodávek speciálního materiálu. Že však to nebylo nedostatkem nebo nemožností získati materiál, nýbrž spíše z nepochopení a neinformovanosti příslušných míst o významu a důležitosti podobných požadavků, o tom svědčí jeden z mnohých případů.

Při stavbě základů většího podzemního objektu betonového bylo třeba odčerpávat stále přitékající spodní vodu. Poněvadž šterkovým základem pronikala spodní voda do stavební jámy velmi silně, požádal správce stavby (velitel stavební skupiny) o centrifugální čerpadlo příslušně silné. Stavební dvůr však dodal, nezkoumaj tohoto požadavku, obyčejnou dvou pístovou pumpu pro ruční čerpání, výkonnosti ani ne poloviční. Po zprávě, že čerpadlo naprosto nevyhovuje, byla dodána druhá pumpa stejné výkonnosti, a konečně ještě dvě malá čerpadla křídlová. Ta ovšem ani dohromady neměla požadovaného pracovního efektu a správce stavby musil proto zaříditi nepřetržité úsilovné čerpání ruční dnem i nocí. Musilo se čerpat ve čtvřech směnách šestihodinových denně; u obou větších pump bylo tedy zaměstnáno jen čerpáním celkem 48 lidí.

Nelze zajisté se domnívati, že by nebylo lze ve Vídni obstarati strojní čerpadlo žádané výkonnosti. Vyřízení žádosti uvedeným způsobem bylo tedy zaviněno jen neinformovaností příslušných orgánů o vhodnosti technických pomůcek pro práce podobného rozsahu.

Pro totéž staveniště bylo k stavbě zmíněného betonového objektu žádáno o betonovou míchačku strojní. Stroj byl sice dodán promptně, avšak — bez pohonu. Po několikeré žádosti byla dodána i lokomobila k pohonu stroje, avšak — bez paliva. Teprve před samým ukončením betonových prací, konaných zatím zdoluhavým ručním mícháním, vyžadujícím nepoměrně velkého počtu dělníků, byl dodán nadbytek uhlí. Co dělnických sil, jinde potřebných, bylo tu zbytečně a neekonomicky proplytváno, kromě ztráty času a větších výdajů finančních!

Také tyto závady zavinila jednak nevhodná organisace, jednak však i že nebyli na odpovědných místech odborníci.

★

Podle podobných zásad, jako v zápolí, byla organisována i opevňovací služba v etapě a u armády v polí. Veškeré práce opevňovací v oblasti armády, až hluboko v týle operujících vojsk, řídilo ve velkých rysech armádní velitelství. Šéfem této služby byl vyšší důstojník ženijního štábu, jemu podléhala řada pracovních jednotek, z nichž byla sestavována jednotlivá Opevňovací stavební ředitelství (Fortifikations-Bauleitung) s několika pracovními skupinami o dvou nebo více pracovních setninách a se stavebními dvory. Tyto stavební dvory byly zásobeny technickým a stavebním materiálem buď z armádních stavebních dvorů nebo přímo ze zápolí.

Opevňovací stavební ředitelství, podřízená přímo šéfovi technické služby u armádního velitelství a fungující v týle operujících armád, neměla s těmito armádami pražádného styku. Avšak podobná opevňovací velitelství byla zřízena i u velitelství sborů a byla

určena pro opevňovací práce v oblasti těchto vojenských jednotek. Ačkoliv i tyto technické jednotky podléhaly v otázkách rázu technického přímo armádě, přece jen byly svým služebním přidělením v těsném styku s částmi, v jejichž oblasti měly být činné, neboť ačkoliv byly podřízeny vojenským částem bojovým jen dočasně, náležela přece jejich úloha do rámce celé bojové jednotky.

Jak bylo dříve vylíčeno, prováděny byly práce v zápolí bez dorozumění s polní armádou, aniž byly tím cena a význam jejich prací jakkoliv dotčeny. Zcela odlišná byla však situace v poli.

Pro úplnou nezávislost opevňovacích prací v zápolí bylo lze plně využívat nejen všech technických odborných vědomostí a plánovitého postupu, nýbrž i dalekosáhlé ekonomie a dělby práce, bylo-li ovšem vedení dokonalé jak vojensky, tak odborně technicky. Avšak opevňovací služba v poli, i když nebyla prováděna přímo v prvních liniích nebo v pásmu bojovém, měla být řízena tak, aby organicky souvisela s činností veškeré polní armády, jsouc její integrující součástí. Právě tu však třeba vytknouti, že styk opevňovacích skupin, podřízených armádě přímo s bojovými jednotkami, byl většinou zcela nedostatečný nebo vůbec žádný.

Vrchní vedení a řízení opevňovacích prací bylo, jak řečeno, u armádního velitelství; avšak veškeré jeho složky od opevňovacích stavebních ředitelstev přes stavební skupiny, jim podřízené, až po jejich pracovní oddíly a roty, pokud pracovaly v etapě, neměly vůbec žádného spojení s vojskovými tělesy (sbory a divisemi), v jejichž týle pracovaly.

Tím se pak stávalo, že operující jednotky vůbec nevěděly o stavu, průběhu, ba často ani o existenci zadních záložních linií obranných, uchystaných v jejich týle.

Chybu tu třeba hledati jak u samé organisace služby opevňovací, tak i v nepochopení a začasť i v netečnosti vůdčích kruhů k jejímu významu pro bojující armádu. Jednak úzkostlivě střežily vojenské kruhy technické samostatnost technických částí vojenských a jejich nezávislost na vedení vojenském, a tedy přímé podřízení armádnímu velitelství prostřednictvím šéfa technické služby, jednak však byl i význam obranných prací opevňovacích v týle armády nedostižně oceňován, a pokud se práce netýkaly jen komunikací nebo staveb a prací pro záchranu zásob a lidí proti povětrnosti, byly obranné práce opevňovací dokonce i vojskem samým bagatelisovány. Nikoho ani nenapadlo, aby se informoval o stavu provedených opevnění. Vyšší velitelství pak, jež snad měla jiný názor o důležitosti těchto prací, a byla zpravena ze situačních zpráv technických alespoň povšechně o jejich stavu, pokládala vlastní orientaci za postačitelnou, aniž uvážila, že třeba o tom náležitě poučiti podřízené útvary.*)

K tomu třeba podotknouti, že bývaly tyto linie vybudovány velice dokonale, poněvadž bylo lze pro ně opatřovati a dodávati materiál všeho druhu snáze než do předních linií. Bylo tedy tím trapnější a bolestnější, musily-li se na př. při ústupu rakouské armády v Bukovině r. 1916 ustupující části zakopati s napětím po-

*) Tak se mohlo též státi toto: Při ústupu rakouských vojsk v Bukovině r. 1916 konstatoval technický referent 7. armády, že celý jeden sbor minul za ústupu úplně vybudovanou obrannou linií, v níž by se byly mohly jeho části na ústupu zastaviti a dočasně se brániti — ale velitelství jednotlivých částí neměla o této linii ani potuchy. Věděla sice o ní velitelství armády a byla poznamenána v jejích plánech, avšak podřízená velitelství nebyla o ní vůbec služebně zpravena.

sledních sil v širém poli, aby na čas zdržely postup protivníkův, jen několik set metrů před vybudovanou linií — objevily ji teprve na dalším svém ústupu, kdy ji již nemohly využít.

Takový organizační nedostatek nebyl ovšem tak patrný u opevnovacích skupin, jež zřizovaly opevnění přímo za bojujícím vojskem nebo přímo v jeho blízkosti, jelikož se náležitý styk mezi pracovními skupinami a bojovými částmi vyvinul zcela automaticky.

Stejně jako v zápolí byly i u pracovních částí v poli a v etapě armády odborné fortifikační práce zcela uspokojivé. U pracovních částí v etapě usnadňovala klidnou a účelnou práci a její ekonomické rozvržení jednak, jak již uvedeno, větší vzdálenost od fronty, jednak to, že bylo lze dodávat materiál ať ze zápolí nebo z vlastního území v etapě mnohem snáze než přímo k frontě, kam především bylo třeba dovážeti zbraně, střelivo a potraviny. Jinak záleželo ovšem i na tom, ponechali-li velitelé vojenští odborně technické provedení výhradně technickému personálu, nebo požadovali-li sami od velitelů technických oddílů a skupin výkony stavebně úplně pochybné. Také tu se uplatnila náležitá odborná výchova aktivního důstojnictva ženijního štábu, zaujímajícího vůdčí místo jako velitelé stavebních úseku a větších skupin, kdežto při detailních pracích prospívaly odborné znalosti praktické důstojníků záložních, jimž jako starším praktikům z civilu svěřováno bylo vedení pracovních setnin a oddělení.

Z poznatků výše uvedených vyplývá, že bylo po strance odborně-technické vždy výhodnější, byla-li technická služba opevňovací poněkud nezávislá na přímém vlivu vojenských velitelů-neodborníků, že však byla i sebe lepší opevnění naprosto bezcenná, nevěděla-li o nich vojsková tělesa před nimi operující zhola nic. To nabádá k tomu, aby byl přesně vytčen poměr mezi vojínem-bojovníkem a vojínem-technikem a aby se oba plně oceňovali, a že třeba vhodně řešiti organizaci technické služby opevňovací v armádě tak, aby sloučíc vhodným způsobem požadavky jednotnosti armády, a tedy ústředního velení a těsné součinnosti bojovníka i technika, vyhovovala všem potřebám a požadavkům vojenským, respektovala však současně i odbornou stránku technickou této služby, neuvádějíc ji v naprostou závislost na neodborných požadavcích vojenských, odůvodňovaných často jen zdánlivě bojovou taktikou. Nesnadné je ovšem právě určití hranice, až pokud nezbytně lze podržovati nebo i potlačovati „odbornictví“ ve prospěch všeobecných zájmů vojenských, a kde se musí voják bezpodmínečně podříditi zákonům techniky, a podle toho i přízpůsobiti své vojenské akce. To ovšem jest a zůstane ještě po delší čas otázkou, o níž bude třeba mnoho uvažovati a přemýšleti.